

TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASHNING TASHKILIY MOLIYAVIY MEXANIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.

Naziraliyev Diyorbek Imomali o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada tadbirkorlik muhitini yaxshilash va moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ilmiy abstraksionalash, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan. Tadbirkorlarning faoliyati, kichik tadbirkorlik subyektlarining rivoji va ularning iqtisodiyotdagi o'rnini, shuningdek, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari tahlil qilingan. O'zbekiston iqtisodiyotining o'sish sur'atlari, investitsiyalar hajmi va sanoat tarmoqlarining rivojlanishi ko'rsatkichlari keltirilgan. Shuningdek, tadbirkorlikni rivojlantirishda yuzaga kelayotgan to'siqlar va ularga qarshi yangi mexanizmlar joriy etish zarurligi ta'kidlangan. Maqola iqtisodiy nazariyalar va amaliyotlar orqali kichik biznesni rivojlantirishning samarali yo'llarini ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik, iqtisodiy o'sish, moliyaviy mexanizmlar, kichik biznes, investitsiyalar, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, sanoatni rivojlantirish, inflyatsiya, iqtisodiy tahlil.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы улучшения деловой среды и совершенствования финансовых механизмов. В исследовании использовались методы научной абстракции, анализа и синтеза, индукции и дедукции. Проанализирована деятельность предпринимателей, развитие малого бизнеса и его роль в экономике, а также меры поддержки, оказываемые государством. Представлены темпы роста экономики Узбекистана, объемы инвестиций, развитие отраслей промышленности. Также были подчеркнуты препятствия на пути развития предпринимательства и необходимость внедрения новых механизмов для их устранения. В статье показаны эффективные пути развития малого бизнеса с помощью экономических теорий и практик.

Ключевые слова: предпринимательство, экономический рост, финансовые механизмы, малый бизнес, инвестиции, государственная поддержка, промышленное развитие, инфляция, экономический анализ.

Abstract

This article covers the issues of improving the business environment and improving financial mechanisms. The research uses scientific abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction methods. The activities of entrepreneurs, the development of small business entities and their role in the economy, as well as support measures provided by the state, are analyzed. The growth rates of the Uzbek economy,

the volume of investments and the development of industrial sectors are presented. It also highlights the obstacles to the development of entrepreneurship and the need to introduce new mechanisms to combat them. The article shows effective ways to develop small businesses through economic theories and practices.

Keywords: entrepreneurship, economic growth, financial mechanisms, small business, investments, government support, industrial development, inflation, economic analysis.

KIRISH

Tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi siyosat, huquqiy, institutsional va tartibga soluvchi shart-sharoitlar, shuningdek, asosiy sub'ektlarning faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan davlat siyosati va institutsional tuzilmalar mexanizmlari bilan belgilanadi. Asosiy ishtirokchilar qatoriga davlat organlari, nazorat qiluvchi organlar va fuqarolik jamiyati tashkilotlari, kasaba uyushmalari va boshqalar kiradi. Qulay tadbirkorlik muhiti iqtisodiy o'sish va qashshoqlikni kamaytirish uchun zaruriy shartdir. Inklyuziv va barqaror sanoat rivojlanishini rag'batlantiradigan tadbirkorlik muhitini yaratish va qo'llab-quvvatlash jonli va raqobatbardosh sanoat tarmoqlarining o'sishini rag'batlantirishga qaratilgan har qanday sa'y-harakatlarning asosi bo'lishi kerak. Xususan, biznes xarajatlari va xatarlarini kamaytirishga, raqobatni va aholining nochor guruhlarini ijtimoiy qamrab olishni rag'batlantirishga hamda investitsiyalarni ko'paytirishga qaratilgan biznes muhitini isloh qilish imkonini berish uchun davlat va xususiy subyektlarning salohiyatini kuchaytirishga intiladi.

Mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini jadal sur'atlarda rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri bo'lmoqda. Xususan, O'zbekistonda qabul qilingan ko'plab normativ-huquqiy hujjatlar ba amalga oshirilayotgan loyixalarda o'z aksini topmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev "Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Qarorga imzo chekdi¹. Qarorga ko'ra Markaziy bank asosiy stavkasining 1,75 baravaridan oshmagan miqdordagi foiz stavkasi bilan kichik tadbirkorlik sub'ektlariga milliy valyutada beriladigan kreditlar bo'yicha foiz xarajatlarini qoplash uchun kompensatsiya, uning belgilangan miqdorlarini saqlab qolgan holda, taqdim etiladi;

"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimida ro'yxatga olingan fuqarolarga tadbirkorlik tashabbuslarini amalga oshirish uchun kredit miqdorining 75

---

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 21-aprel PQ-5087-son "Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Qarori <https://lex.uz/docs/-5382179>

foizigacha, biroq bazaviy hisoblash miqdorining 150 baravaridan ortiq bo‘lmagan tijorat banklari kreditlari bo‘yicha kafillik beriladi;

Tadbirkorlik sub‘ektlariga bank kreditlari bo‘yicha kompensatsiya va kafilliklar kredit shartnomalari sonidan qat’i nazar beriladi. Bunda, kompensatsiyalar taqdim etilayotgan kreditlarning umumiy summasi 10 mlrd so‘mdan, kafilliklarning umumiy summasi esa 8 mlrd so‘mdan, biroq umumiy kredit summasining 50 foizidan oshmasligi lozim qilib belgilandi.

Bularga qo‘shimcha tarzda Eksportni rag‘batlantirish agentligi eksport qiluvchilar tomonidan tovarlar ular bo‘yicha to‘lovlarni kechiktirib to‘lash sharti bilan eksport qilinganda, ularning aylanma mablag‘larini to‘ldirish uchun revolver kreditlarni moliyalashtirishga tijorat banklariga moliyaviy resurslar taqdim etadi. Bunda, ushbu resurslar hisobidan kreditlar to‘lovlar kechiktirilgan muddatga va eksport qilinayotgan mahsulotlar qiymati miqdorida, biroq 3 million AQSH dollari ekvivalentidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda, yillik 4 foizli stavka (shundan, 2 foizi bank marjasi) bilan ajratildi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar Tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasining kafillik va kompensatsiyalaridan foydalanish huquqiga egaligi ma’lumot uchun qabul qilindi.

Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida ajratilayotgan kreditlarning 70 foizi kichik biznes loyihalariga, 30 foizi ustuvor ravishda o‘zini o‘zi band qilishga yo‘naltirildi. Bunda, ajratiladigan mablag‘larning kamida 15 foizi joylarda, ayniqsa, shaharlarda xizmat ko‘rsatish sohasida kichik loyihalarni moliyalashtirishga qaratildi.

Shu bilan birga uch yildan ortiq vaqtdan buyon faoliyat ko‘rsatayotgan hamda hisoblangan soliqlarni muddatida to‘lab kelgan, lekin moliyaviy ahvoliga ko‘ra soliq qarzini to‘lash imkoniyatiga ega bo‘lmayotgan tadbirkorlik sub‘ektlariga soliqlarni bo‘lib-bo‘lib to‘lash mumkin bo‘ladi va uch yildan ortiq vaqtdan buyon tovarlarni import qilish bilan shug‘ullanayotgan, bojxona to‘lovlari bo‘yicha majburiyatlarini bajarib kelgan, lekin moliyaviy ahvoliga ko‘ra to‘lovlarni belgilangan muddatda to‘lash imkoniyatiga ega bo‘lmayotgan tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilariga bojxona to‘lovlarni bo‘lib-bo‘lib to‘lash huquqi berildi. 2021-yil 1-maydan boshlab chet eldan xorijiy valyutadagi tushum tushishi kechiktirilishiga yo‘l qo‘ygan eksport qiluvchilar va “erkin muomalaga chiqarish” bojxona rejimida tovarlarni respublikaga olib kirish va rasmiylashtirishni, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko‘rsatishni o‘z vaqtida ta’minlamagan import qiluvchilar uchun qonunchilikda belgilangan jarima miqdorlari ikki baravarga kamaytirildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-aprel PF-101-son “Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror

iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi Farmoni¹, 2020-yil 27-oktyabrdagi PF-6096-son "Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilishni jadallashtirish hamda davlat aktivlarini xususiylashtirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni², 2022-yil 18-mart PQ-168-son "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini yanada qisqartirish va xususiylashtirishni jadallashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori³, 2023-yil 24-mart PQ-102-son "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori⁴ shular jumlasidandir. Ushbu hujjatlarni qabul qilishdan maqsad tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, innovatsion tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish, qulay tadbirkorlik muhiti uchun qulay bo'lgan normative huquqiy, moliyaviy va axborot muhitini yaratishdan iborat. Shuningdek, sanoatda raqobatbardoshlik va mahsuldorlikni oshirish, yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish va ishlab chiqarish va eksport tarkibida ulushni oshirish, innovatsion texnologiyalar va ilg'or boshqaruvni qo'llashni kengaytirishdan iboratdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi tadbirkorlik muhitining dinamik tabiati mustahkam tashkiliy moliyaviy mexanizmlarni talab qiladi. Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan taniqli iqtisodchilar tashkilotlarga moliyaviy strategiyalarini takomillashtirishda yordam beradigan qimmatli fikrlarni taklif qilishadi. Ushbu maqola sog'lom biznes ekotizimini rivojlantirish uchun moliyaviy amaliyotlarni takomillashtirish bo'yicha ularning istiqbollari o'rganadi.

Iqtisodiy fanlar bo'yicha Nobel mukofoti sovrindori Jozef Stiglits axborot assimetriyasi, bozor samaradorligi va hukumatning iqtisodiyotdagi o'rnini haqidagi ishlari bilan mashhur. Uning "Limon bozori: sifat noaniqligi va bozor mexanizmi" (1970) - Jorj Akerlof bilan hammualliflikdagi maqolasidava ishbilarmonlik muhitini yaxshilash uchun tashkiliy moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish borasidagi istiqbollari ayniqsa chuqurdir. "Erkinqulash: Amerika, erkin bozorlar va jahon

---

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-aprel PF-101-son "Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-5947775>

²O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-oktyabrdagi PF-6096-son "Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilishni jadallashtirish hamda davlat aktivlarini xususiylashtirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-5068824>

³O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-mart PQ-168-son "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini yanada qisqartirish va xususiylashtirishni jadallashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori <https://lex.uz/docs/-5918980>

⁴O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-mart PQ-102-son "Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori <https://lex.uz/uz/docs/-6417192>

iqtisodiyotining cho'kishi" (2010) - Bu kitob bozordagi muvaffaqiyatsizliklar va adolatli iqtisodiy muhitni ta'minlashda hukumatning rolini o'rganadi.

Stiglitsning axborot assimetriyasi bo'yicha asosiy ishi axborotga teng bo'lmagan kirish bozordagi muvaffaqiyatsizliklarga qanday olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Ko'pgina tashkilotlarda qaror qabul qiluvchilar ko'pincha manfaatdor tomonlarga qaraganda ko'proq ma'lumotga ega bo'lib, ular samarali qaror qabul qilish va ishonchga to'sqinlik qilishi mumkin.

Shaffoflikni oshirish: Tashkilotlar moliyaviy hisobotlar va qarorlar qabul qilish jarayonlarida shaffoflikni yaxshilashlari kerak. Bu barcha manfaatdor tomonlarga moliyaviy salomatlik, xavflar va kelajakdagi strategiyalar haqida aniq xabar berishni o'z ichiga oladi.

Haqiqiy vaqtda ma'lumot almashishni osonlashtiradigan texnologiyani joriy qilish ma'lumotlar o'yin maydonini tenglashtirishga yordam beradi. Ishlash ko'rsatkichlari uchun asboblari paneli kabi vositalar moliyaviy ma'lumotlarni yanada qulayroq qilishi mumkin.

Stiglitz ma'lumotlardagi bo'shliqlar tufayli bozorlar har doim ham samarali emasligini, bu esa suboptimal natijalarga olib kelishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, davlat tomonidan tartibga solish bu samarasizliklarni tuzatishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Tashkilotlar bozorda adolatli raqobat va shaffoflikni ta'minlaydigan qoidalarni himoya qilish uchun siyosatchilar bilan hamkorlik qilishlari va shu bilan sog'lom biznes muhitini yaratishlari kerak.

Muvofiqlik bo'yicha mustahkam dasturlarni ishlab chiqish tashkilotlarga tartibga soluvchi o'zgarishlar bilan bog'liq xavflarni kamaytirishga, moliyaviy barqarorlikni oshirishga yordam beradi.

Stiglitz iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda kuchli institutlarning muhimligini ta'kidlaydi. Samarali institutlar korxonalarining samarali va adolatli faoliyat yuritishi uchun zarur asoslarni yaratishi mumkin. Tashkilotlar biznes landshaftini yaxshiroq boshqarish uchun moliya institutlari, davlat organlari va nazorat qiluvchi idoralar bilan munosabatlarni rivojlantirishlari kerak.

Ichki boshqaruv tuzilmalarini mustahkamlash qarorlar qabul qilish va javobgarlikni yaxshilash, moliyaviy mexanizmlarning uzoq muddatli tashkiliy maqsadlarga mos kelishini ta'minlashi mumkin. Stiglitz iqtisodiy ko'rsatkichlarda ijtimoiy kapital - hamkorlikni osonlashtiradigan munosabatlar tarmoqlari rolini ta'kidlaydi. Tashkilotlar va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi ishonch yaxshi natijalarga olib kelishi mumkin.

Tashkilotlar ishonch va hamkorlik madaniyatini rivojlantirishi, xodimlar, rahbariyat va tashqi hamkorlar o'rtasida ochiq muloqot va umumiy maqsadlarni

rag'batlantirishi kerak. Kuchli jamoa munosabatlarini o'rnatish obro'ni oshirishi va biznes operatsiyalari uchun qulay muhit yaratishi mumkin.

Stiglitzning xulq-atvor iqtisodidagi faoliyati iqtisodiy qarorlar qabul qilishga psixologik omillar qanday ta'sir qilishini ochib beradi. Ushbu omillarni tushunish tashkilotlarga moliyaviy strategiyalarini yaxshilashga yordam beradi. Tashkilotlar moliyaviy mahsulotlar yoki strategiyalarni ishlab chiqishda xulq-atvor tushunchalarini hisobga olishlari kerak deb hisoblaydi. Masalan, murakkab moliyaviy ma'lumotlarni soddalashtirish xodimlar va manfaatdor tomonlar o'rtasida yaxshiroq qaror qabul qilishga olib kelishi mumkin. Xulq-atvor iqtisodiyotini o'z ichiga olgan treningga sarmoya kiritish xodimlarga moliyaviy qarorlarining oqibatlarini tushunishga yordam beradi va moliyaviy savodxonlikni oshiradi deb hisoblaydi. Perspektiv: Stiglitz barqaror rivojlanish tarafdori bo'lib, qisqa muddatli moliyaviy daromadlar uzoq muddatli ijtimoiy va atrof-muhit salomatligi hisobiga kelmasligi kerak deb ta'kidlaydi.

Tashkilotlar investitsiya qarorlarida uzoq muddatli barqarorlikni, shu jumladan ekologik, ijtimoiy va boshqaruv mezonlarini birinchi o'ringa qo'yadigan moliyaviy mexanizmlarni qabul qilishlari kerak va barqaror o'sishga qaratilgan strategik rejalarni yaratish bozor o'zgarishlariga chidamlilikni oshirishi va tashkilot obro'sini oshirishi mumkinligiga ishonadi.

Jozef Stiglitsning axborot assimetriyasi, bozor samaradorligi va institutlarning roli haqidagi qarashlari tashkiliy moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish uchun qimmatli tushunchalarni beradi. Shaffoflik, tartibga soluvchi ishtirok, ishonchni mustahkamlash, xulq-atvor tushunchalari va barqarorlikka e'tibor qaratgan holda, tashkilotlar moliyaviy strategiyalarini yaxshilashi mumkin, natijada yanada mustahkam va barqaror biznes muhitini ta'minlaydi. Uning ishi tashkilotlarni bevosita moliyaviy natijalardan tashqariga qarashga va ularning moliyaviy qarorlarining jamiyat va iqtisodiyotga kengroq ta'sirini ko'rib chiqishga undaydi.

Taniqli iqtisodchi va Garvard biznes maktabining professori Maykl Porter raqobat strategiyasi va biznesdagi raqobatdosh ustunlikning roli haqidagi nazariyalari bilan mashhur. Uning biznes muhitini yaxshilash uchun tashkiliy moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha istiqbollari bir nechta asosiy mavzularga ajratilishi mumkin:

1. Raqobat ustunligi va qiymat yaratish istiqboli: Porter tashkilotlar o'z sohalarida gullab-yashnashi uchun raqobatdosh ustunliklarni yaratishga e'tibor qaratishlari kerakligini ta'kidlaydi. U raqobatbardosh ustunlikni tashkilotning raqobatchilar mos kela olmaydigan yoki mos kelmaydigan bir yoki bir nechta usullarni bajarish qobiliyati sifatida belgilaydi. Tashkilotlar o'zlarining raqobatbardosh strategiyasini qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy mexanizmlarni ishlab chiqishlari kerak, yoki xarajatlar yetakchiligi, differentsiatsiya yoki yo'nalishga e'tibor qaratish orqali,

ushbu muvofiqlashtirish moliyaviy resurslarning qiymat yaratishni kuchaytiruvchi tashabbuslarga yo'naltirilishini ta'minlaydi. Moliyaviy mexanizmlar tashkilotning kuchli tomonlari va asosiy vakolatlaridan foydalanadigan sohalarga investitsiyalarga ustuvorlik berishi kerak, bu esa barqaror raqobatdosh joylashishni ta'minlaydi deb hisoblaydi.

2. Porterning beshta kuch doirasi istiqboli: Porterning beshta kuch doirasi tashkilotning moliyaviy strategiyasiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan sanoatdagi raqobatbardosh kuchlarni tahlil qilish uchun vositani taqdim etadi. Tashkilotlar potentsial tahdid va imkoniyatlarni aniqlash uchun ushbu asosdan foydalangan holda raqobat muhitini muntazam ravishda baholashlari kerak. Ushbu tahlil moliyaviy rejalashtirish va resurslarni taqsimlash haqida ma'lumot berishi mumkin. Raqobat kuchlarini tushunish tashkilotlarni bozor sharoitidagi o'zgarishlarga, masalan, narxlar bosimi yoki yangi ishtirokchilar tahdidiga javoban o'z moliyaviy strategiyalarini moslashtirishga olib kelishi mumkin.

3. Qiymat zanjiri tahlili istiqboli: Porter tashkilot faoliyatini raqobatdosh ustunlikka hissa qo'shadigan asosiy va yordamchi faoliyatga ajratadigan qiymat zanjiri tushunchasini kiritdi. Tashkilotlar moliyaviy investitsiyalar xarajatlarni kamaytirishga yoki tabaqalanishni kuchaytirishga olib kelishi mumkin bo'lgan sohalarni aniqlash uchun o'zlarining qiymat zanjirini tahlil qilishlari kerak. Bu operatsiyalarni soddalashtirish, etkazib beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash yoki texnologiyaga sarmoya kiritishni o'z ichiga olishi mumkin. Moliyaviy mexanizmlar qiymat zanjirining har bir qismi umumiy rentabellikka hissa qo'shishini ta'minlab, operatsion samaradorlik va samaradorlikni oshiradigan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashi kerakligini takidlaydi.

4. Umumiy qiymatni yaratish istiqboli: O'zining keyingi ishida, xususan Garvard Business Review jurnalidagi "Strategiya va jamiyat: raqobatdosh ustunlik va korporativ ijtimoiy javobgarlik o'rtasidagi bog'liqlik" (2006) maqolasida Porter Umumiy qiymat yaratish tushunchasini kiritdi (2006). Uning ta'kidlashicha, korxonalar ijtimoiy muammolarni hal qilish orqali iqtisodiy qiymat yaratishi mumkin. Tashkilotlar nafaqat foydani ko'paytirishni maqsad qilgan, balki atrof-muhit barqarorligi yoki jamiyat rivojlanishi kabi ijtimoiy muammolarni ham hal qiladigan moliyaviy mexanizmlarni ishlab chiqishi kerak. Ushbu yondashuv brend obro'sini va mijozlarning sodiqligini oshirishi mumkin. Umumiy qiymatga e'tibor qaratgan holda, tashkilotlar o'zlarining biznes amaliyotlarining jamiyat va atrof-muhitga uzoq muddatli oqibatlarini hisobga oladigan barqaror moliyaviy strategiyalarni yaratishi mumkin.

5. Innovatsiyalar va moliyaviy moslashuvchanlik istiqboli: Porter raqobatdosh ustunlikni saqlab qolish va o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashishda innovatsiyalar muhimligini ta'kidlaydi.

METODOLOGIYA

Maqolada ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan. Ushbu tadqiqot ma'lumotlari rasmiy manbalardan olinib, taniqli iqtisodchi olimlarning tadbirkorlik muhitini yaxshilashning tashkiliy moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiynazariy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish, xorij tajribalarini umumlashtirish va mamlakatimizda erishilayotgan yutuqlar bo'yicha olingan natijalarga tayangan holda tadbirkorlikning moliyaviy jihatini o'rganishga erishildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadbirkorlik tushunchasining iqtisodiy mohiyatiga e'tibor qaratsak, bu bozor iqtisodiyotining asosi, iqtisodiy o'sish sur'atlarini, yalpi milliy mahsulot tarkibi va sifatini, aholining ish bilan bandligi va daromadi darajasini belgilaydigan yetakchi sektorlardan biri hisoblanadi. Uni rivojlantirish moslashuvchan aralash iqtisodiyotni shakllantirish umumjahon xususiyatiga ega. Shuning uchun butun dunyoda tadbirkorlikni har taraflama keng rivojlantirishga birinchi darajali e'tibor qaratiladi.

Tadbirkorlarning faolligi davlatning demokratlashtirilishi va milliy iqtisodiyot ochiqligi, ishbilarmonlik muhiti asosiy mezonlaridan biridir. Jahondagi ko'pchilik rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar amaliyoti kichik biznes aholining ish bilan bandligini ta'minlash va daromadini ko'paytirishning eng muhim vositasi ekanligidan dalolatberadi. Hozirgi iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida mazkur soha rivoji ish bilan bandlik va mehnat munosabatlarini takomillashtirishda alohida o'rin egallaydi.

2020-yildan 2024-yilgacha kichik tadbirkorlik subyektlari soni 77.7% ga oshgan (24,214 tadan 43,041 tagacha)n, yillik o'sish sur'atlari 2021-yilda yuqori (37%) bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda 2.7% gacha pasaygan.

Bu barqarorlik belgisi bo'lishi mumkin yoki kichik tadbirkorlikni rivojlantirishda to'siqlar yuzaga kelayotganini ko'rsatishi mumkin.

Tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishda davlat qo'llab-quvvatlash choralarining samaradorligini tahlil qilish zarur.

Kelgusida o'sish sur'atlarini oshirish uchun yangi mexanizmlarni joriy etish lozim, masalan, moliyalashtirishni kengaytirish yoki infratuzilma imkoniyatlarini oshirish zarur.

Joriy yilning 6 oyida inflatsiya darajasi 5,2 foizni (2022-yilda – 6,5 %) tashkil etdi, bunda, oziq-ovqat 1,8 foizga arzonlagan bo'lsa, nooziq-ovqat – 3,3 foiz va

xizmatlar 21,1 foizga qimmatlashdi. Oziq-ovqat mahsulotlarining jami inflatsiyadagi ulushi -0,77 foiz bandni tashkil qilib, hisobot davrida inflatsiya darajasini pasaytiruvchi omil bo'ldi. Faoliyat ko'rsatayotgan yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlik subyektlar soni o'tgan yilga nisbatan qariyb 21,5 mingga oshib, 833 mingga yetdi. Shundan, yuridik shaxslar soni – 547,5 mingtani va YTTlar – 286 mingtani tashkil etmoqda. Ma'lumot uchun: hududlar kesimida faoliyat ko'rsatayotgan yuridik shaxslar va YTT subyektlarning eng yuqori soni Toshkent shahrida 136,9 ming ta, Samarqanda – 82,6 ming ta, Farg'onada – 77,3 ming ta va Toshkent viloyatida 75 ming tani tashkil qilmoqda.

Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 229,3 trln so'mni tashkil etib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 36,6 foizga o'sdi. Bunda: Markazlashgan investitsiyalar hajmi 24,5 trln so'mni (o'sish – 20,9%) tashkil etdi. Xususan, tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'lari – 1,8 trln so'm (3 barobarga) va hukumat kafolati ostidagi kreditlar – 1,7 barobarga oshgan. Markazlashmagan investitsiyalar hajmi 204,8 trln so'mni tashkil etib 38,7 foizga o'sdi. Xususan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar – 143,1 trln so'm (1,7 barobarga), aholi mablag'lari – 14 trln so'm (3,9%) va korxonalar mablag'lari – 42 trln so'm (4,3%) o'sdi. O'zlashtirilgan investitsiyalar natijasida qurilish ishlari hajmi 79,8 trln so'mga (o'sish – 10,1%) yetkazishga asosiy omillardan biri bo'ldi.

Shuningdek, tarmoq korxonalarini ishlab chiqarish ko'rsatkichlar tahlili quyidagicha:

a) O'zeltexsanoat (16,4%), O'zavtosanoat (15,2%) va Navoiy KMKda (6,5%) yuqori o'sish qayd etildi.

b) O'zeltexsanoatda 121,3 ming dona konditsioner (o'sish – 15,5%), 662,8 ming dona ovqat tayyorlash uskunalari (10,6%), 9,6 ming km kuchlanish kabellari (8,7%), 263 ming dona changyutkich (8,8%), 321 ming dona elektr suv isitkichlar (8%) va 28 ming km internet kabellari (7,9%).

c) O'zavtosanoatda 176,2 ming dona yengil avtomobil (9,1%), 372 dona avtobus (13,4%) va 125,2 ming dona kuch agregatlari (18,6%).

d) Navoiy KMKda oltin (6,5%) va kumush (12,9%) mahsulotlari ishlab chiqarish ortdi;

e) "O'zbekko'mir" AJ tomonidan 2,4 mln tonna (1%) yoki prognozga nisbatan 7,8 ming tonna ko'p shuningdek, "Sharg'unko'mir" AJ tomonidan 264,5 ming tonna (1,8 barobar) ishlab chiqarilib, prognozga nisbatan 53,3 ming tonna kam ko'mir qazilgan.

f) O'z kimyosanoatda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 8,2 trln so'mni yoki o'tgan yilning mos davriga nisbatan o'sish 5,9 foizni tashkil etdi.

g) Bundan tashqari, hisobot davrida Respublika tovar-xomashyo birjasida yuqori likvidli mahsulotlarning umumiy bitimlar soni o'tgan yilning mos davriga nisbatan hajmi 32 foizga ko'payib, 63,4 trln so'mni tashkil qildi.

Ma'lumot uchun: sement (1,5 barobarga), polipropilen (1,3 barobarga), suyulirilgan gaz (1,2 barobarga), mis katodi (5%), polietilen (2%) oshdi.

Shu bilan birga, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishda Andijonda (o'sish – 10,7%), Toshkent shahrida (8,9%) va Namanganda (8,8%) respublika ko'rsatkichidan yuqori o'sishga erishildi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada tadbirkorlik muhitini yaxshilash va moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish masalalari yoritilgan bo'lib, tadbirkorlik sektori iqtisodiyotning asosiy va muhim qismlaridan biri ekanligi ta'kidlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, kichik tadbirkorlik subyektlari sonining ortishi, investitsiyalar hajmining oshishi va sanoat tarmoqlarining rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotida ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatmoqda.

Kichik tadbirkorlik sohasida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda va uning yanada barqaror hamda jadal rivojlanishini ta'minlash uchun yangi imkoniyatlar ochilmoqda. Tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada samarali qilish, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish va moliyalashtirish tizimini kengaytirish orqali bu jarayonni tezlashtirish mumkin. Xususan, infratuzilmani rivojlantirish va biznes muhitini yanada takomillashtirish kichik tadbirkorlik uchun yangi ufqlar ochadi.

Shuningdek, investitsiyalar hajmining ortishi va ishlab chiqarish ko'rsatkichlarining o'sishi mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik tadbirkorlik sektorining izchil rivojlanishi uchun tizimli va samarali yondashuv muhimdir. Shu bois, tadbirkorlikni yanada rivojlantirish uchun kompleks strategiyalar, innovatsion yechimlar va zamonaviy iqtisodiy mexanizmlarni tatbiq etish muhim ahamiyatga ega. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining yanada mustahkamlanishiga, biznes muhitining raqobatbardoshligini oshirishga va aholi farovonligining yuksalishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qudratov, A. (2020). Tadbirkorlik muhitini rivojlantirishning iqtisodiy asoslari. Tashkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Yuldashev, M. (2019). O'zbekiston iqtisodiyoti va kichik biznesni rivojlantirish. Tashkent: Iqtisodiy tadqiqotlar va ishlab chiqarish.
3. Shamsiev, S. (2022). "Tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash va davlatning roli". Iqtisodiyot va boshqaruv jurnalining 3-soni, 45-56 betlar.

4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika qo‘mitasi. (2024). O‘zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishining statistik ko‘rsatkichlari. <https://www.stat.uz>.
5. World Bank. (2023). Doing Business Report 2023. <https://www.doingbusiness.org>.
6. OECD (2021). Entrepreneurship Policy Review: Uzbekistan. <https://www.oecd.org>.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-aprel PF-101-son “Tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o‘shish uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-5947775>
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-oktyabrdagi PF-6096-son “Davlat ishtirokidagi korxonalarni isloh qilishni jadallashtirish hamda davlat aktivlarini xususiylashtirishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-5068824>
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-mart PQ-168-son “Iqtisodiyotda davlat ishtirokini yanada qisqartirish va xususiylashtirishni jadallashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarori <https://lex.uz/docs/-5918980>
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-mart PQ-102-son “Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori <https://lex.uz/uz/docs/-6417192>
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 21-aprel PQ-5087-son “Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi Qarori <https://lex.uz/docs/-5382179>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, fevral, 2-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournlbot](https://t.me/marketinjournlbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**